

Tekst: Peter Symes

Fotos: Peter Symes, Andrey Bizyukin,
Tom St George og Maria Bollerup

De store spørgsmål: Hvilke erfaringer gør man sig i løbet af en lang karriere indenfor dykkerbranchen og som teknisk dykkerinstruktør, huledykker og ekspeditionsdeltager som man kan give videre til andre? Hvordan kommer man sig efter et tilfælde af dykkersyge og gør op med den tilhørende stigmatisering? Hvordan forholder man sig til sin fejlbarlighed, der er en konstant følgesvend på alle dyk, både herhjemme såvel som i huler på fjerne destinationer. Og hvad er det som gør dykkerklubberne så unikke?

MARIA BOLLERUP

Samtale omkring et køkkenbord

Maria Bollerup

Teknisk dykker og instruktør

Om vi har kendisser indenfor den hjemlige dykkerbranche, skal jeg ikke kunne sige, men i givet fald må det være Maria Bollerup, og hendes mand Rasmus Dysted, som er tekniske dykkerinstruktører og eventyrere, som har formået

at gøre dykning til en karriere.

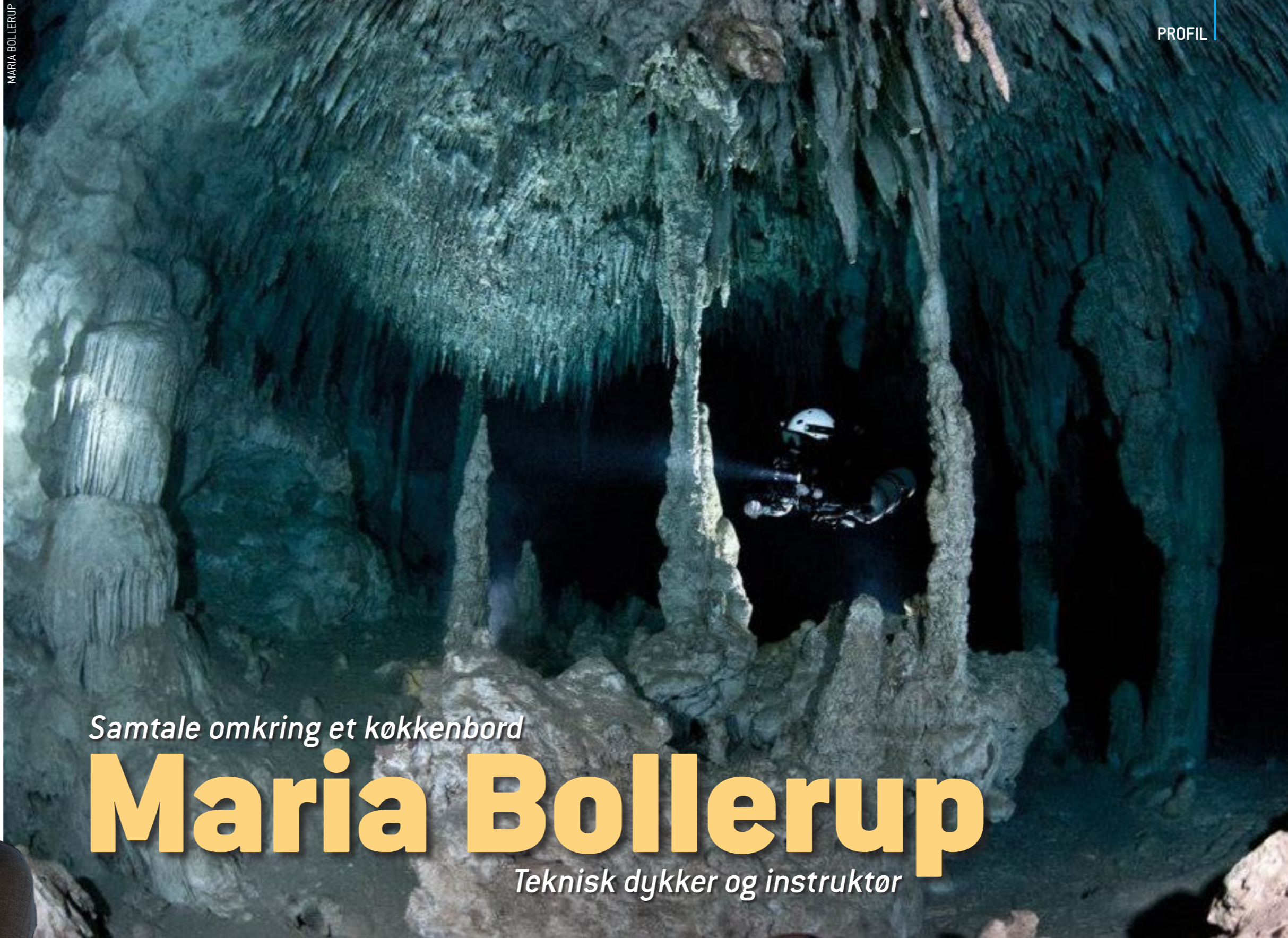
Igennem mange år har de været synlige aktører i det danske dykkermiljø hvor de har været beskæftiget med både dykkerrejser, specialuddannelser og en lang række spændende projekter. Dem som aflagde det nylig Divers Event i Odense, som blev

omtalt i forrige udgave, vil også have haft fornøjelsen af et eller begge af Marias to foredrag.

I deres hyggelige rækkehus på ydre Østerbro havde jeg efterfølgende en dyb samtale med Maria om sin lange rejse ind i professionen og om både de opløftende og lærerige ople-

velser der har været undervejs såvel som de smertelige erkendelser, dyre lærepenge og erfaringer der blev gjort på den hårde måde. Vi kom også en del omkring aspekter af sikkerhed og hvorfor der nu er en interessant og lovende udvikling i gang indenfor dansk sportsdykning.

PETER SYMES

MARIA BOLLERUP

PS: Hvornår gik det først op for dig at dykning var noget du skulle? Blev du inspireret af noget, fik du en vision eller var der et øjeblik hvor du sagde til dig selv at dette her var cool og noget du gerne ville prøve.

MB: Jeg tror faktisk, jeg vidste det, inden jeg overhovedet havde været i vandet første gang. Alle kender jo Jacques Cousteau og hans film, og dem kan jeg godt huske. Men det var filmene med hvaler og delfiner, jeg var opfanget af og det med at være i vand.

Nu er jeg født og opvokset på en gård, så det var ikke fordi jeg brugte tid i vand. Men vi havde et badekar og jeg levede i det, og jeg tiggede om at få lov til at tage et dykkercertifikat. Da jeg så endelig fik det, var det bare det jeg skulle, så det var bare hjem for at sælge ponyen og købe dykkerudstyr. Det var sådan en forløsning endelig at have fået den der mulighed.

PS: Så du var hooked med det samme?

MB: Ja, det var jeg, men jeg brugte rigtig meget tid på at sidde hjemme på gården. Vi havde sådan en dejlig smuk have ude foran, hvor hestene gik og jeg elskede at sidde i den. Jeg ved godt det er lidt åndsvagt, men jeg fantaserede at vores hjem var fyldt med vand, og man kunne svømme ned igennem skorstenen, og sidde i sofaen med vand og strøm. Der skulle bare være vand alle vegne. Da jeg så kom ud at dykke rigtigt, var det bare det. Planerne om at skulle være biolog og arkæolog røg fløjten for jeg skulle bare dykke.

PS: Det kunne vel godt kombineres eftersom både biologer og arkæologer dykker.

MB: Jeg havde valgt fag i skolen ud fra at ville være marine biolog eller marinarkæolog. Men da jeg så fandt ud af, at man kunne være professionel dykker, blev det umuligt for mig at sidde på en skolebænk. Er dykker noget man er?

PS: Du nævnte Jacques Cousteau, men det er jo den ældre generation af dykkere han var så en stor inspiration for.

Maria Bollerup dykker med en rebreather (til venstre) og gør klar til at gå ind i en hule (nedenfor)

En generation af dykkere, der i høj grad opfatter sig selv som *værende* dykkere i modsætning til yngre generationer hvor dykning forekommer blot at være en af mange aktiviteter man prøver af, før man hopper videre til den næste. Du forekommer mig at befinde dig på den nedre side af den generationskløft, i hvert fald i forhold til mig.

MB: Ja, der er en lille forskel. Der er også forskel imellem at være uddannet herhjemme og uddannet i udlandet. Vi ser det f.eks. i forbindelse med rejsebureauet for de unge der skal ud og lære at dykke som en del af en rejse.

Men som dansk sportsdykker, hvor man er en del af en dansk sportsdykkerklub, så var det jo noget man gik til. Vi tog jo vores certifikater over mange fredagsaftener hvor de andre unge var ude og feste. Jeg var 16-17 år gammel og jeg kan huske hvor irriterende det var at jeg skulle til dykning.

PS: Så det sociale element var væsentligt i modsætning til, at det bare var en eller anden forlystelse på en ferie, som man prøver af iblandt mange andre muligheder?

MB: Ja, og så den der smitte, når man mødtes i det dykkerlaug, som var områdets sportsdykkerklub. Jeg tog et certifikat på charterferie et sted i Grækenland, og jeg kan ikke huske særlig meget andet end mit hoved bare eksploderede, fordi det var så fedt. Men det sociale aspekt ved at være i den dykkerklub med så mange forskellige mennesker, både voksne og unge, der mødtes på tværs af alt muligt, var bare vildt spændende. For i stedet for at hænge ud med kliken stod man pludselig med forretningsfolk, og alle havde den der passion for dykningen. Det er det dykningen kan.

PS: Så det blev en sport på den måde? En sjov ting fordi DSF er jo en del af Danmarks Idrætsforbund, men er dykning reelt en sport, når man ikke brænder særligt mange kalorier af? Det er godt at være i form men er det en sport, når der heller ikke er noget konkurrence element?

MB: Jeg synes heller ikke altid at folk gør noget aktivt for at holde sig i form for at dykke, men det burde man jo. Jeg havde så det held at møde en undervandsarkæolog, som tog mig under hans vinger, ledede mig ind passionen for historie og arkæologi, og viste mig, at dykning også kan være noget andet end en sportsaktivitet – at det også godt kan både være videnskabeligt, og en kilde til mere viden.

Der var et sådant skelsættende øjeblik, hvor jeg vidste at det ville være fedt inden jeg fik det prøvet. Jeg var så

draget af det, at jeg havde gjort det i mit sind så mange gange. At prøve det i virkeligheden var så lige så godt. Det var kombinationen af at være vægtløs, være væk fra støjen over overfladen og den der helt anderledes verden. Mange ting var præcis som jeg havde forestillet mig, så min interesse voksede bare og skød utallige grene.

Klogere med alderen

PS: Nu er vi så mere end 20 år længere henne. Hvad vil du egentlig sige til dig selv i bagklogskabens lys, hvis du kunne give dig dit yngre jeg fra dengang et råd? Eller er der en eller anden lærdom eller overvejende erkendelse der er kommet ud af de her mere end to årtier, der er gået siden du startede med dykning?

MB: Det var et godt spørgsmål. Men ja, helt klart. Ret tidlig kom den der med at huske på, at man er ikke usårlig.

MARIA BOLLERUP

Indtil man bliver voksen, kan man besidde en følelse af usår- lighed, som i forhold til dykning kan være ret farlig. Det er noget som jeg også ser gå igen hos dykkere, der ikke har særlig meget erfaring. At kalde det en laissez-faire-attitude er for meget sagt, men en følelse af uovervindelighed. Der ville jeg ønske, at jeg kunne gå tilbage til mit yngre jeg og sige pas på din krop. Bare fordi man kan dykke til 56 meter på luft, behøver man ikke gøre det.

PS: Var det fordi du var uforsigtig eller manglede der en erkendelse om at, for eksempel fysikkens

begrænsninger kan slå ret hårdt hvis man overskrider dem?

MB: Måske det sidste. Jeg var så grebet af dykningen, at jeg for enhver pris ville hoppe i vandet. Det var ikke blot en passion men, og det lyder voldsomt, decideret også en afhængighed på et tidspunkt. Jeg var også økonomisk afhængig, for jeg levede af det på det tidspunkt. Jo mere du var i vandet jo flere penge tjente du, og mere dykker var du nærmest. Og det er jo noget fis.

Nu gør man det måske ikke så meget længere men engang foretog man gerne 4-5 dyk om dagen, f.eks. når man var på

liveaboard. Også selvom man ikke havde været i vandet i lang tid og så får en ens krop det der smæk af nitrogen ophobning.

Det er bare farligt for kroppen, og dengang havde vi ikke Nitrox, og glem accelereret dekompres- sion på ren ilt, og der var langt til trykkammer og så videre. Så der er helt sikkert noget læring i det der med at pace sig selv. Og det synes jeg er noget, der kommer til gode nu i forhold til teknisk dykning, hvor det ikke er for enhver pris, at man skal lave et dyk. Nu er det okay, at man lige mærker efter hvordan man har det den dag.

PS: Der er så også kommet noget erkendelse inden for dyk- ning i de senere år, og her tæn- ker jeg for eksempel på Gareth Lock, som har talt meget om gruppepres og den fejlbarlighed, som vi alle har iboende. Er det en proces, som du også selv har været igennem? Tænkte du lidt over; Jamen, hvorfor hop- pede jeg i vandet? Var det mig selv der pressede på, var det omstændighederne, et gruppe- pres eller et økonomisk pres?

Det er sjovt du nævner Gareth Lock og Human Factors. Jeg har selv lige været på hans kursus, og det gav så god mening. For der er en del pres. Om det så er folk der er ude på ferie eller på et kursus hvor ens tid begræn- set, så skal det bare være fedt, fordi nu er vi ude at dykke ikke? "Ja, jeg har måske lidt ondt i ørerne i dag, men det går nok." Så folk har en tendens til at presse sig selv lidt for langt. Det

Maria Bollerup i Cenote Xunaan-Ha i Mexico

MARIA BOLLERUP

Når man dykker med rebreather, kan man, i tilfælde af en funk- tionsfejl, foretage en såkaldt bail-out, hvor man skifter til et åbent system, som den her viste bailout tank med regulator.

TOM ST GEORGE

gjorde jeg også, men det var så også et job, og jeg skulle tjene penge. Det var bare ærgerligt, fordi det udvander både sikker- heden og fornøjelsen, når det bliver en pligt og nødvendighed.

Følgerne af dykkersyge

PS: Det spiller vel også ind, at det kan det være svært at lade så meget som en enkelt dag gå til spilde, selvom man kan være træt og uoplagt, når man bare har f.eks. en uge på en dykker- destination. Man kan altid være elendig når man kommer hjem, men nu hvor man er der skal man have noget ud af det.

MB: Det tænker jeg, at det gør. Nu har jeg aldrig selv rejst ud på en dykkerferie på den måde, for det har altid været en form for arbejde. Når du skal guide folk, kan du ikke hoppe dykket over

fordi du er træt den dag for så har de ikke nogen guide. Det var faktisk det, der gjorde at jeg fik dykkersyge, fordi jeg havde dyk- ket for dybt og for længe.

Jeg var manager på et dykker- center ude ved Sipadan, hvor jeg havde nogle dive guides. Det gav mig mulighed for at lave et mor- gendyk hvor jeg blev droppet på sydspidsen kl. 6, hvorpå jeg dyk- kede til 56 meter. Hver morgen var der hammerhajer her, så jeg lavede det dyk, mens de andre sejlede op og droppede min gruppe, hvorefter de kom tilbage og hentede mig imens gruppen dykkede. Jeg ville jeg så være på båden, når de kom op igen.

Det fungerede rigtig fint i lang tid, og var fast rutine, indtil jeg en dag kommer op fra et dyk, hvor der havde været en sådan mærkelig stemning i vandet. Der var fiskeskæl alle vegne, og man

kunne bare mærke, at der var sket et eller andet. Jeg kunne have afbrudt dykket der men blev nede lidt for længe. Jeg kommer til overfladen, bliver hentet og sejlet over til grupperne der kommer op.

Så siger den ene guide, at han ikke kan dykke andet dyk, fordi han havde problemer med ørerne. Og så hopper jeg i vandet, hvilket jeg ikke skulle jeg have gjort og slet ikke så kort tid efter.

Allerede der kunne jeg mærke, at mine tæer var kolde, ligesom når man kommer ind fra en kold vinter herhjemme. Man lavede altid tre dyk på Sipadan, så jeg kan huske, at jeg sidder på båden og får varmet fødderne af en af de her amerikanske kvinder på i gruppen. Ikke engang der tænker jeg, at det altså er 30 grader og du har nok ikke kolde fødder, Maria, og så guider jeg også tredje dyk. Og der var jeg helt f**ked så...

PETER SYMES

PS: Det faldt dig ikke ind, at der kunne være et eller andet helt galt?

MB: Det blev en historie, som jeg har prøvet ikke at tale for meget om, fordi det altid har været så stigmatiseret. Man skal ikke få dykkersyge. Med det fik jeg ved gud, for fuld udblæsning og så fortjent. Når jeg reflekterer over, om det har affødt en eller anden form for erkendelse, er vi tilbage ved den her følelse af uovervindelighed og det her med ikke at turde at sige fra, og fortælle kunderne at de ikke skal lave det næste dyk, fordi den anden guide ikke kan, og jeg ikke bør. Det er det der med at burde, og den har jeg fået med i dag. Så tak for spørgsmålet. Det havde jeg ikke lige tænkt over.

PS: Du nævnte stigmatiseringen. Jeg har lidt en fornemmelse af, at der er kommet lidt større åbenhed om det over årene. Er det også din erfaring?

MB: Helt enig, og jeg ved ikke om det kommer i forbindelse med at der er flere,

der laver teknisk dykning og flere der får behandling for PFO (**Patent Foramen Ovale** – red.). Men der er klart kommet en langt større åbenhed omkring det.

Der er jo også mange der får et hit og så dykker videre efterfølgende. Det er blevet mere okay. Det kan jo også være at det er fysiologisk betinget, hvilket langt hen ad vejen ikke er noget du kan gøre noget ved. Mit tilfælde var derimod absolut selvforskyldt, og derfor er det endnu vigtigere at dele historien.

PS: Når du siger at det var fortjent, føler du, du gjorde noget dumt, eller ikke lyttede efter signaler, eller hvad...?

MB: For det første er det at dykke så dybt på luft – *strike one*. Så laver jeg endnu et dyk forholdsvis kort tid efter, hvilket er *strike two*. Og når den så tydeligvis allerede er gal, og jeg så hopper i vandet endnu engang – *strike three*. Det var totalt uundgåeligt det der.

Så det gør op med, at vi bare død og pine skal i vandet, når vi er på dykkertur.

Vi skal derimod dykke på en lidt mere fornuftig måde, om det så er med blanding af gasser og hvad der nu skal til.

PS: Dekompressionssyge er vel at betragte lidt som sportsskade som vi kan få i vores idræt, ligesom en fodboldspiller kan brække et ben. Så det vil være rart om den en stigmatisering, der har været om omkring det er gået væk, i hvert fald til nogen grad. Nu har jeg også selv været i tryktanken to gange og jeg synes heller ikke det er sjovt at tale om. Men nu har jeg været i denne branche i så mange år, at jeg nemt kan være ligeglad med hvad folk tænker og siger, og det er jeg så også. Og så alligevel ikke fordi jeg, ligesom dig, også gerne ser at andre lærer af det.

Mine tilfælde var heldigvis ikke super-alvorligt og behandlingen var ukompliceret. Men hvis jeg selv skal reflektere over hændelserne, er det heller ikke så meget over den fysiske oplevelse og traumet men funderinger over hvad der gik gennem hovedet på

Sipadan, Malaysia (til venstre);
Barracudaer ved Sipadan (nederst)

mig selv på det tidspunkt.

Mest tvivlen, hvor man skiftevis slår det hen som værende noget andet, i mit tilfælde formodede jeg, at det var en reaktion på stærk kulde, vekslede med en nagende tvivl. Frem og tilbage. Kunne det være eller ikke være? Går det over, og får jeg det bedre, hvis jeg får en god nats søvn og så videre. Jeg tvivlede simpelthen så meget på, at jeg kunne være ramt, fordi jeg havde holdt mig vel indenfor no-deco grænserne. Jeg havde frosset ganske voldsomt under dykket, så jeg antog det var en kuldeskade. Men den var god nok.

Havde du en tilsvarende oplevelse, for siden du hopper i vandet igen, kan du ikke have været overbevist om, at det her var en krybende tilfælde af dekompressionssyge.

MB: Nu er det så mange år siden, men der var helt sikkert et element af: "Kan det nu også være?" Skråstreg, jeg bør hoppe i vandet og lave deres sidste dyk. Hvad der

så gjorde, at det tippede og gjorde, at jeg alligevel hoppede i vandet, ved jeg ikke. Men vi er så gode til at bilde os selv ting ind og det gjorde jeg helt sikkert også der.

Det var absolut noget af det mest forfærdelige, som jeg har udsat mig selv for. Men samtidigt også noget af det mest lærerige, fordi det er jo netop det, der har gjort, at jeg begyndte at tænke over, hvordan vi kan gøre det på en mere sikker måde. Og som du selv siger, er der virkelig sket meget i branchen i dag. Nu dykker vi med Nitrox, mere eller mindre som standard, i hvert fald de fleste steder hvor man burde. Jeg overholder bare mine grænser på en helt anden måde.

PS: Jeg anskaffede selv en rebreather af samme grund. Ikke fordi jeg vil dykke dybere, men jeg vil godt have en meget mindre Nitrogen belastning. Fordi selvom jeg ikke havde mén af min dykkersyge og blev fuldstændig udredt efter enkelt behandling i tryktanken, efterlod det en irritationstilstand som

PETER SYMES

jeg kunne mærke i rigtig mange år derefter. Så når jeg var ude at dykke kom den her summen i armen tilbage, hvilket var en inflammatorisk reaktion i det skadelidte område.

Har du haft tilsvarende sen-effekter af den ene eller anden slags? Det sætter sig vel også nogle psykiske spor, hvor man bliver lidt skræmt eller nervøs for at det sker igen. Er det noget du bliver mindet om, efter at havde været ude at dykke og måske kommer op og ikke føler dig på toppen? Hvor det der måske bare er elementær træthed eller lidt kuldioxid ophobning i kroppen kan få en til at tænke: "F**k, har jeg nu gjort et eller andet galt igen?"

MB: Slet ikke i samme grad længere, men nu dykker jeg også konsekvent med rebreather eller bruger Nitrox – men

primært rebreather, når det er mere seriøs dykning. Det giver bare så meget mening, som du selv siger, og tissue tension er også et faktum, så ved alt under 30 meter benytter jeg gerne en heliumblanding.

Men nu fik jeg også et ret slemt hit dengang som satte sig på min rygsøjle, som gjorde at jeg mistede følelsen fra hofterne og ned og fik nogle nerveskader nede i tæerne. Efterfølgende var der så rigtig mange smerter dernede.

Der er helt sikkert også stadigvæk noget i nerverne, men det var faktisk psyken der var det værste. For hver gang jeg kom op fra et dyk, ville min krop tro jeg havde fået et hit igen, og satte gang i en masse, der ikke var der. Det stod på i lang tid. Der er en lang historie, men jeg fik det arrangeret således, at jeg kunne fortsætte med at dykke, uden at skulle undervise og leve af det på samme måde som førhen.

Så jeg startede et firma, hvor jeg skulle rejse rundt og dykke på nogle lidt andre præmisser. Men der var mange måneder, hvor min krop troede, at jeg havde dykkersyge, når jeg kom op af vandet. På det tidspunkt havde rejste jeg imidlertid med en kammerat som er en meget, meget stor mand.

Hver gang vi kom op fra et dyk, ville han kigge på mig og sige: "Maria, jeg er tyk. Jeg er meget ældre end dig, og ryger cigaretter. Jeg dykker dybere end dig og dykker på luft, mens du var på Nitrox. Du har sovet i nat, og du drikker masser af vand. Altså kan du ikke have dykkersyge med mindre at du har en PFO, og det har du fået tjekket. Så det har du ikke." Han fik mig virkelig ned på jorden hver gang med den check-liste, og det gjorde udslaget.

PS: Når man får dykkersyge, så udløser det en allergisk reaktion eller inflam-

PETER SYMES

mations stilstand, hvor den reagerer på bobler som værende fremmedlegemer, og den inflammations tilstand husker kroppen efterfølgende. Så der er ikke noget mærkeligt i, at man reagerer fysiologisk i lang tid efter en skade.

Det gjorde det i hvert fald i mit tilfælde, hvor jeg i lang periode altid var efterladt med denne nagende tvivl. Jeg vil ikke gå så vidt som til at kalde det for en post-traumatisk stress reaktion, for begrebet bruges for meget i flæng nu om dage, men man får jo et flashback af en eller anden karakter, fordi man har været ude for den her traumatiske hændelse.

MB: Jeg fik en masse check efterfølgende og var så heldig at komme i hænderne på Ole Hyldegaard inde på Riget og har fået lavet en masse tjek, også neurologiske tjek. Der fik jeg at vide, at de mente at jeg havde fået PTSD af det, og at der kom kropsangst af det. Jeg kunne være helt okay med dykningen i hove-

det, men lige pludselig ville min krop reagere fuldstændigt vanvittigt.

PS: *Kropsangst* er et meget godt udtryk.

MB: Det var det kaldte de det. Det var gode til at sige hvad det hedder.

PS: Det er jo en komponent, som der ikke bliver talt så meget om under uddannelse eller i diskuteret i det hele taget. For vi taler blot om at man kan komme galt af sted med dekompressions-syge, om hvilke fysiske komponenter der er og hvor syg du kan blive, herunder at du kan få lammelser og irritationsstilstand, rødme og ditten og datten. Men jeg tror ikke rigtig at de psykiske ar, det også kan give, nogensinde har været rigtigt oppe at vende og at de spor det også kan sætte i ens system, kan være lige så slemme, for de vil altid spøge bag i ens bevidsthed.

MB: Men det kan også blive en styrke. Lige nu arbejder jeg med *Thin Blue Line*, som er en organisation af politibetjente, som støtter andre tilskadekomne politibetjente og primært med PTSD. Jeg underviser dem i dykning, som er et af deres tilbud. Det er stadigvæk på forsøgsbasis. Men her har jeg taget min egen oplevelse og krops traume med ind undervisningen, hvilket jeg ser som den vildeste styrke, fordi det har gjort, at jeg har lært min krop og mine grænser så meget bedre at kende.

Altså vi er jo bare mennesker. Vi kommer jo ud for skader, og vi tager nogle dumme beslutninger. Men man kan ligesom vende det om og bruge det i forhold til vores arbejde or relationer, og det synes jeg, det her kan. Det kan jeg jo se også overfor de her betjente, når de så er i vandet. Den ro, der kommer omkring det, kombineret med visualiseringen, meditationen og åndedræt-søvelser, er en virkelig potent blanding.

PETER SYMES

Så i forhold til, at det bliver siddende i kroppen, kan det også blive virkelig en styrke, og jeg kan virkelig også trække på nogle færdigheder på grund af det.

PS: Det er en meget god pointe som man egentlig burde tage op og sige: Ikke alene risikerer du en fysisk skade men også at komme til at slæbe rundt på en mental belastning på langt sigt. En ulykke kan på den ene side jo være slem nok for man skal heller ikke glemme at det i det værste, men heldigvis meget sjældne, tilfælde kan have dødelig udgang. Men derudover at man også kan få varige mén.

Vi kender begge folk i branchen som har fået det. Et tilfælde, jeg altid vil huske, er André Sadler, som var mangeårig indehaver af Søsport Import (nu Nordic Diving), men som nu er gået på pension, fik af en eller anden grund et ganske slemt hit efter et teknisk dyk i Norge og genvandt, så vidt jeg ved, aldrig sin fulde førlighed efter det.

Nu er det efterhånden flere årtier

MARIA BOLLERUP

Maria Bollerup holder foredrag på Divers Event afholdt af Diving2000 i Odense (til højre); Med rebreather (nederst)

siden, men det indlejrede sig virkelig i erindringen, at han ikke overskred nogen tabeller eller noget i den dur. Og det viser jo bare, at selvom man holder sig inden for grænserne eller laver de samme dyk igen og igen, og det er gået godt år efter år, så går den kun indtil den ikke går længere. Joe Citelli, som bl.a. var en kendt vragedykker og en af pionererne indenfor udviklingen af Trimix uddannelser, udtrykte det gerne således: "Because you won yesterday, does not mean you will win today."

Med livrem og seler

MB: Jeg synes bare at man hører så meget om PFO efterhånden. At der er folk der kan have dykket med et hul i hjertet i rigtig lang tid, og så lige pludselig, på et eller andet dyk en eller anden dag, sker der en ulykke på grund af det. Jeg synes bare, at der alene i vores netværk er rigtig mange tekniske dykkere, der har fået lukket et hul i hjertet.

PS: Det har jeg ikke hørt så meget om, men jeg har heller ikke været specielt opmærksom på det. Jeg har været mere opmærksom på det faktum, som også fremgår af statistikkerne, at i flertallet af de uheld der registreres, har folk jo været indenfor grænserne. Nogle gange endda med en bred margen, hvorfor vi kan aldrig føle os sikre og aldrig gøre noget, der er for sikkert. Så jeg lægger selv masser af reserver, buffer kapacitet og konservatisme ind, fordi det skader ikke. Så må folk grine af det, hvis de synes det er overkill.

MB: Nu taler du til præsten. Jeg prædiker det selv, så det giver god mening.

PS: På den måde kommer vi jo også ind på vores arbejde som dykker professionelle eller det der på engelsk hedder *dive*

PETER SYMES

industry professionals – jeg synes ikke rigtig at der er et rigtigt godt ord for det på dansk – hvor det faktisk er erhvervsrisiko, som vi må leve med. Vi talte jo lige om da du var ude i Malaysia og følte dig presset af dig selv eller omstændigheder til at guide. Nu laver du så noget andet hvor du måske ikke er presset på samme måde, men ser du stadig, at der kan være et økonomisk pres eller risiko der gør, at man bliver nødt til at tilside-sætte hensyn når vi arbejder?

MB: Ja, for det er klart, at når man er ude til events eller se på en destination, så indgår dyk i arbejdet, fordi det er svært at beskrive det, som man ikke selv har været med til. På den måde er der mere risiko og det er nemmere at presse sig selv, end hvis man skulle cykle ind til et kontor inde i byen hver dag året rundt.

I firmaet afholder vi tekniske dykker kurser, så når vi er ude i arbejdsøjemed er det enten for at undervise kurser – så

der giver det jo sig selv fordi man står med elever, som har betalt en pris for at komme i vandet – og ellers så står vi nu med den her ekspedition i oktober, som er den måned hvor der er så mange *objectives and goals*, der skal opfyldes af hele teamet. Så det der med at misse et par dage er rigtig skidt.

Rent økonomisk taler vi om seriøse omkostninger, men det koster også noget med hensyn til ekspeditionens mål, fordi man er en del af science teamet eller *push diver* teamet, hvor det vil få en direkte konsekvens. Så der vil der være rigtig meget fokus på, at man kigger hinanden i øjnene og ser hvordan vi har det. Fordi det nytter simpelthen ikke noget at sætte folks liv på spil, hvilket vi vil gøre derude fordi vi er så langt væk, for sådan noget som økonomi eller ekspeditionens formål, for det er så ligegyldigt i det perspektiv.

Men fordi dykning for mange også er en form for identitet og en form for livsstil, er det også ekstra *failure*, at man

ikke kan komme i vandet. Det var fedt at gøre lidt op med det, og at det rent faktisk blev klap på skulderen, når man sagde jeg sidder over i dag. "Godt for dig! Super mærket efter." Jeg vil langt hellere have den makker end den person som lukker øjnene og bare gør det, fordi vi bør

Kunsten at sige fra

PS: Har du efterfølgende været i en situation, efter du har fået de her kedelige oplevelser på afstand, hvor du har følt at du måtte og kunne sige nej? Det er måske også svært at gøre det hvor det måske var lidt konfrontatorisk, eller hvor du har måtte stå fast på det.

MB: Ikke direkte konfrontatorisk, fordi der er en forskel, det er i hvert fald hvad jeg tror, når man er oppe i den tekniske del, hvor det er hule dykning eller dybere vragedyk. Her er det mere anerkendt, at man mærker efter og ikke dykker, hvis man ikke er oplagt. Der har været tidspunkter, hvor jeg har været pisseærg-

lig, for at sige det mildt, over at måtte trække stikket, men gjort det alligevel. Så nej, jeg synes faktisk, at det oftest er os selv, der sætter de grænser.

PS: Er det fordi man ikke vil gå glip af noget eller ikke vil skuffe folk? Eller er det lidt en blanding?

MB: Lidt en blanding. For mit vedkommende i hvert fald. Vi har den her pleaser-kultur. "Nu er vi her og man kunne også bare..." Men det er bare for farligt, især når det er teknisk dykning. Hvis du så også tilføjer dekompression og *overhead compartments* skal du også være klar i hovedet. Det vil jeg da også opfordre til at være, selv om man så bare skal ud på det lokale vrage senere. Det er for alles bedste. Det er ikke golf.

PS: Sådan kan man da også udtrykke det. Men det er jo en mærkelig sport eller aktivitet på den måde, at det er en passion som kan være livgivende, men som samtidigt udsætter os for nogle

ganske betydelige risici, når man har hovedet under 30-40 meter vand. Man kan drukne. Man kan hænge fast i et eller andet. Man kan forsvinde ind i et eller andet vrage eller hule, som man ikke kan komme ud fra. Og så kan man så få alle de her forskellige barotraumer, fra dekompressionssyge til sprængte trommehinder. Det er jo lidt slangerne i vores paradys, som vi prøver at leve med. Er der nogle af de der ting, som du frygter mere end andet?

MB: Jeg tror faktisk, at dårlig planlægning er min største frygt. Nu har jeg efterhånden så mange års erfaring og især i den tekniske branche, hvor der er et andet i forhold til, hvordan vi konfigurerer vores grej og hvordan vi eksekverer vores dyk. Det hele bliver planlagt på en anden måde, så jeg ved, hvad jeg udsætter mig selv for.

Jeg ved ikke hvor relevant det er, men jeg ville ikke kunne gå ind i huler eller vrage eller med rebreather, hvis der ikke er en respekt for vores gas grænser og

dybde grænser. Den er 100% livsnødvendig, fordi den også sikrer, at vi kommer ud igen. Dårlig planlægning er der hvor jeg ser folk skærer hjørner, og det er der hvor det begynder at blive farligt.

Jeg har ikke noget problem med lange hule dyk, heller ikke i huler, som vi ikke kender og som vi udforsker, så længe at det er ordentligt planlagt. Det gælder ikke kun for mig, men også for den person, som man dykker med, at vi kender hinandens grej, hinandens gasser og hinandens *turn pressures*. I et team forbereder man sig sammen.

Gode vaner fra begyndelsen af

Jeg er p.t. ved at undervise et Open Water kursus, og det er noget af det fedeste, jeg har gjort længe. Men jeg bringer også rigtig meget af den tekniske dykning ind i det, såsom long hose konfiguration og alt det. Og de lærer frog kick i overfladen allerede inden de overhovedet får lov til at få grejet på, fordi det har nogle fordele, når vi trækker noget.

Maria Bollerup holder foredrag på Divers Event afholdt af Diving2000 i Odense (til venstre); Med rebreather (nederst)

PS: De skal have det ind med moder-mælken?

MB: Lige præcis, og det er både af hensyn til miljøet, vores teknik og *gas consumption*. Der er så mange fordele i, at man tager noget fra den tekniske dykning og propper ind i begynder niveauerne. Sådan noget som *awareness*, for eksempel, hvor man er bevidst om, at man ikke bare er sig selv ude på eventyr.

Men med hensyn til planlægning, er jeg ikke nervøs, når vi er godt forberedte, fordi vi har så godt udstyr i dag. Selvfølgelig kan der ske ulykker, men vi er nu kommet væk fra den lidt tilfældige dykning, hvor vi lige hopper i vandet og bare hygger os. Det kan vi sagtens stadig gøre, men jeg ved stadigvæk præcis, hvor mit udstyr er, og hvorfor det sidder, som det gør.

PS: Fordi man gradvist har taget usikkerhedsmomenterne ud af det og forberedt sig på alle tænkelige mulige scenarier?

MB: Lige præcis, og det var det, der var pointen med det her Open Water kursus, fordi det er igennem PADI, og så er der nogle helt faste standarder der skal følges. De fungerer også til et vist punkt. Men det er også bare gået op for mig, hvor mangelfuld det allerede er på begynderniveau, og hvor meget det begrænser folk i egentlig at få det fulde ud af dykningen.

PS: Men det er vel også svært at få hele den samlede visdom og muskel hukommelse indarbejdet i folk i løbet af nogle ganske få dage?

MB: Det er jeg hundrede procent med på. Men hvis der for eksempel er lidt mindre fokus på en øvelse som udstyr af og på nede på bunden i PADI, som er fuldstæn-

dig irrelevant for en standard dykker, kan man i stedet bruge lidt mere tid på at lære folk at bruge deres finner korrekt. Derved vil vi passe bedre på miljøet, og dykkeren vil have mere styr på sit trim og sin opdrift, have et mindre gasforbrug og få længere dyk og større fornøjelse.

Der er så mange små ting man kan tweeke lidt på for at de folk, der lærer at dykke, også får en endnu mere fed oplevelse ud af det fra start af. Nu lyder jeg enormt belærende kan jeg godt høre.

PS: Jeg har selv undervist lidt. Mest bare for at smage til det, fordi det skulle ikke være en karriere, men jeg vide noget om det i kraft af mit job. Jeg lavede vel 30-40 certifikater og lagde selv vægt på at indlære ordentlige teknikker så tidligt i forløbet som muligt.

Når jeg afholdt Advanced Open Water, startede jeg som regel med at se elevernes afvejning af i sømmene, efter folks

MARIA BOLLERUP

positur i vandet og på hvordan de håndterede deres opdrift. Så jeg sagde til dem, ”Nu tager vi lige et sidespor ud af det officielle curriculum, for at I kan få mere glæde af det, fordi det er vigtigt, at I også kan slappe af i vandet. I skal ikke ligge og kæmpe, så bliver det surt, og når man ligger og kæmper, er man allerede belastet af den første stressfaktor.”

Så jeg er fuldstændig enig med dig i, at der er nogle af de øvelser – og det er selvfølgelig farligt at kritisere uddannelsesorganisationer, der i årevis har diskuteret og udarbejdet de her standarder, såsom at tage udstyr af og på, på bunden af poolen – er noget som man aldrig nogensinde får brug for. Det kan måske have en værdi derved, at man vænner sig til at håndtere udstyr under vand.

Men tag nu sådan en øvelse som *buddy breathing*. Er der nogen som reelt kan udføre den i en virkelig nødsituation?

MB: Den laver man så heldigvis heller ikke længere, i hvert fald ikke i PADI regi.

PS: Okay, det er så efter min tid. Jeg har heller ikke været i *teaching status* i rigtig mange år. Min pointe er også den, at jeg er overbevist om at 99%, med mindre at de er meget erfarne, ikke vil kunne håndtere den stressbelastning,

hvis der sker et eller andet.
Derfor

advokerer jeg selv for at man har en eller anden dobbelt luftkilde – enten et dobbelt sæt, en større pony eller tilsvarende, så man kan klare sig selv, hvis man får et problem med gasforsyningen. I værste fald kan man også bruge den lange slange, som du selv var inde på, for det der med at være så tæt på hinanden, det duer ikke.

MB: Skal vi så alle bruge dobbeltsæt eller pony bottles? Det er der jo rigtige mange, der gør. Men der er forskel på, om du er klub-dykker eller en fattig ferie dykker. Oveni er der så teknisk dykning, så der er flere grene. Men jeg kan se, at man tager det til sig i klubberne, fordi man kan se, at makkeren gør det, og hvor man hjælper hinanden. Det er også superfint.

Udfordringen er bare de dårlige vaner, som makkeren har fået fra en anden kammerat. Det er lidt ligesom hviske øvelsen tilbage i børnehaven, hvor det endelige resultat bliver noget sammenflettet noget. Det er der sikkerheden begynder at komme på spil. Hvor det at skære hjørner sniger sig ind, uden folk overhovedet er klar over det. Når vi får folk på de tekniske dykkerkurser, har vi lavet et forløb, skrevet primært af Rasmus (Dysted), der hedder Excel kurset, som simpelthen skræller hinanden begynder det hele fra den igen og helt forfra,

også selvom man er instruktør.

I venstre lomme har du de og de ting, i højre lomme... Alt er fuldstændig strømnet. Dermed er ikke sagt, at vi alle sammen er ens, fordi slangelængde kan variere, og finne typer kan variere. Men jeg ved, at når du griber i din venstre lomme, er det fordi du har brug for en af de her ting og deraf kan jeg udlede, hvad det er for en udfordring du står med.

Det handler ikke bare om udstyret. Folk skal også lære at *frog kicke*. De skal *back kicke*; de skal kunne lave helikopteren og så videre. Først når de har lært det, er de parate til et hulecertifikat, trimix kursus og så videre. Fordi hvis du ikke kan det, er du død og pine i problemer, når du begynder at skulle lave accelereret dekompensation. Jeg

ser folk ude i klubberne, der har taget trimixkurser, men som ikke kan ligge stille uden at holde fast i et tov. Det er decideret farligt.

Men hvor det er instruktørerne, som ligger og holder fast i tovet, kan starte vi processen der med at få ryddet ud i de dårlige vaner, hvis de tager et kursus og lærer tingene ordentligt. Det er ikke for at sige at folk er dårlige dykkere. De har bare dårlige vaner.

PS: At kunne lave en ordentlig hover, at kunne ligge stille i vandet, og, som du siger, kunne bevæge sig rundt på alle mulige måder, såsom bakke og vende rundt, er jo ligesom at være en musiker, for eksempel en koncertviolinist der over skalaer, fordi det er de basale kund-

skaber, der bare skal sidde i skabet.

Jeg tænker selv tilbage med en vis gru på min egen IDC, hvor halvdelen af de 8-10 deltagende instruktørkandidater ikke kunne hover i svømmehallen. Jeg får helt gåsehud bare ved tanken om, hvordan i hulen de havde nået helt til dette niveau uden at beherske elementær teknik. De kan jo ikke lære fra sig, når de ikke kan selv. Det var pinsomt at se.

MB: Det må have været, fordi der ikke var fokus på det. Det synes jeg til vis grad, at der er kommet. I den henseende kunne jeg godt tænke mig, at man ikke industrialiserede dykning så meget og i stedet tog nogle af standarderne op til revision herhjemme. Nu har jeg haft fornøjelsen af at klubdykke her, fordi corona-pandemien

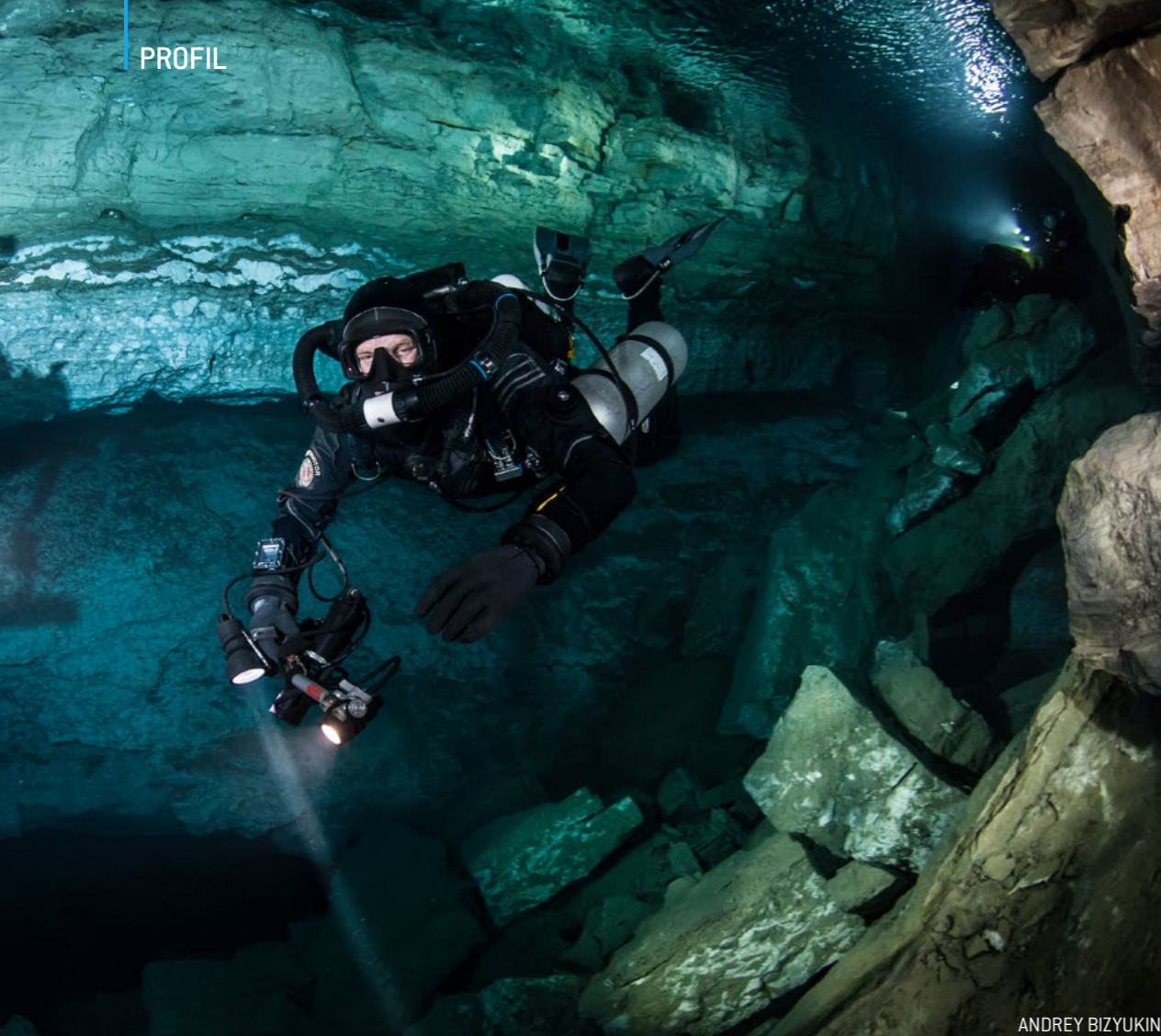

ANDREY BIZYUKIN

Manifolden på et dobbelt-sæt gør det muligt at bruge to regulatorsæt og lukke imellem de to sæt.

PETER SYMES

ANDREY BIZYUKIN

pludselig kom lige da jeg stod og skulle på en huleekspedition og så blev jeg nødt til finde på en måde at holde mig i vandet. Så hvad pokker gør man i Danmark? Man melder sig ind i en klub!

Og det har været noget af det fedeste, at komme ud på en båd igen og at møde Michael og Anja og alle de andre, som har hver deres historie, har været så fedt. Jeg stak totalt ud fra flokken derved, at jeg kom med min rebreather, eller hule udstyr og skulle træne, mens de var ude at sportsdykke.

Responser var så den, at kan vi så ikke lave en workshop, hvor vi prøver at frog-kicke, og pludselig kan man se Mads med de mange stjerner og instruktører, der pludselig prøver at bruge frog kick eller back kicke for første gang, selvom de har undervist i 30 år. Det er jo fantastisk, så kan vi ikke gøre det til en standard, at vi lærer lidt af hinanden?

PS: Det er sjovt, at du nævner det, fordi jeg kan sagtens de der ting, uden der er nogen, der har lært mig dem. Det har nok noget at gøre med, at jeg gik til svømning, fra jeg var ret lille og altid legede i vandet og derved fik en fornemmelse for vand. Jeg tænker lidt ligesom Frøken Smillas fornemmelse for sne er bare en dykkers fornemmelse for vand.

MB: Ja, hvis folk kunne forstå det, og hvor lækkert det bliver, når det bliver så fornemmet. Altså, når vi er så afbalancerede, at det vitterligt kun er et vip med storetåen, der gør, at du piruetterer i vandet. Det er jo så fedt.

PS: Jeg har specielt glæde af det, når jeg fotograferer under vandet, fordi jeg normalt ligger helt strakt ud og fladt. Så hvis jeg skal nærmere på noget – specielt når jeg laver makro-fotos, hvor det kan det være svært at fokusere, fordi feltet med

Huledykker
med rebreather

skarphed har meget lille dybde – plejer jeg simpelthen at stille fokus manuelt og bare bevæge mine finner ganske lidt for langsomt at glide nærmere. Når motivet kommer i fokus, vipper jeg bare tæerne lidt op for at bremse op. På den måde kan jeg også bevæge mig baglæns. Det er meget sjovt, fordi jeg vipper bare lidt forskelligt med tæerne for at manøvrere ret præcist.

MB: Men det er, fordi du er fotograf og har et behov for den fintuning.

PS: Det er også, fordi jeg ikke vil røre ved noget. Hvis der f.eks. står en koral på blød sandbund, skal jeg ikke forstyrre bunden for ikke at hvirvle noget op. Fordi hvis jeg først gør det, er sigten ødelagt og koralen forstyrret.

MB: Det er jo også bare den måde, vi bliver nødt til at dykke på, og det sker også. Du har organisationer som RAID, for eksempel, hvor samtlige øvelser skal laves i en hover, på nær lige første gang du tager masken af. Det behøver måske ikke at være så ekstremt, men jeg synes det er fedt, der kommer en ændring der.

PS: Det var også emnet for en nylig leder jeg skrev: "Tag mere uddannelse end du egentligt har behov for. Pres dig lidt selv ud over dine grænser uden selvfølgelig at udsætte dig for nogen risiko eller gøre noget du ikke er tryk ved. Men gør op med dig selv, hvad det er for en type dykning du vil lave. Er det herfra og dertil, så sørg for at du også er uddannet til at kunne klare noget mere end det. For skulle det en dag ske, at man skrider over grænsen, så besidder du den fornødne kunnen og tillid. Og så længe du dykker indenfor de valgte grænser vil også medføre, at du nyder dykket meget mere."

MB: Så enig, og Danmark er jo fantastisk på den måde, at vi har et forholdsvist stort engagement i dykkerbranchen, og vi er omgivet af vand. Det er jo ikke, fordi vi har verdens fedeste dykning i Danmark – så hatten af for de danske dykkere, der bliver ved med at tage ud weekend efter weekend. Hvis man kunne tage det engagement, putte lidt nysgerrighed på og prøve at gøre tingene lidt anderledes, om det så er sidemount, rebreather, eller bare at lære frog kicks, gør det jo noget nyt ved ens dykning, og det vil flytte den grænse, som du taler om.

Men jeg må indrømme, at jeg har virkelig fået ny forståelse for dykningen herhjemme efter corona-pandemien, hvor jeg var tvunget ud i at skulle ligge og træne herhjemme. Og det er også derfor, at jeg synes projektet med Thin Blue Line er så fedt, fordi det introducerer dem til dykning i Danmark. De kommer derudover også ud i et foreningsliv, som vi bare skal værne om i Danmark.

PS: Når du siger du har fået øjnene op, er det fordi du pludselig har erkendt hvor mange muligheder vi har fordi landet er så kystnært – eller er der kommet en forståelse for at andet end blomstrende koral med kulørte fisk også kan være interessant, eller drejer det sig om noget andet?

MB: Nu brugte jeg jo meget tid på dykningen herhjemme, inden jeg stak af til udlandet som attenårig, og der var det primært den arkæologiske del, jeg syntes var interessant. Det her med at man kan gå ud og ligge på 4-5 meter vand og finde sager fra stenalderen på en gammel stenalderboplads. Det er jo fantastisk og helt unikt. Derudover har vi også nogle

designed
engineered
in germany

NORD
DYNAMIC

RS-351
RS-352

Sustainable, ecological, innovative and functional diving equipment

At DYNAMICNORD we know that the sea is the source of life, seems invincible, eternal and immortal, but is fragile. For this reason our products are conceived, designed and produced with this fragility in mind. We work every day to minimize our impact on the environment.

We protect what we love.

We love communities

DYNAMICNORD.COM

PETER SYMES

fine lokaliteter. F.eks. nede ved Stevns på en god sommerdag, hvor der har været fralandsvind. Det er bare helt vildt smuk dykning. Så flot.

Det var ikke så meget det at genopdage lokaliteterne, som det var at genopdage den lokale entusiasme for dykning herhjemme. For når du er ude i verden på destinationerne og arbejder der eller har folk med, så er det en forgængelig ting. Bortset fra dem, der arbejder derude, kommer og går folk hele tiden, mens vi herhjemme faktisk har et *community*.

Det er ikke bare en branche men også et foreningsliv med nogle folk, der er superdedikerede. Jeg opdagede, at der var en skare af super seje mennesker, som synes det er fedt at dykke i danske farvande. Det var dem, jeg synes var interessante at træne med og bringe noget fra den tekniske dykker verden med ind i det der klubliv. Det var helt fantastisk. Så måske kan vi på sigt også arbejde lidt på at få ændret nogle ting på det niveau.

PS: Hvad tænker du på?

MB: Der har mange år været en tendens til at sige, "Sådan har vi altid gjort det, så det bliver vi ved med." Der er selvfølgelig forskel fra klub til klub, men vi kan jo godt se, at der kommer flere og flere rebreathere derude, og der begynder også at være lidt mere åbenhed. Det har tidligere været meget, således at hvis man var JJ-rebreather dykker i en klub, havde andre i den klub også en JJ. Fordi vi er nogle små lemminger, ikke?

Men der begynder efterhånden at være en mere aktiv teknisk del i Danmark, hvor folk begynder at søge udenfor de vante rammer og hvad ham, der var den første til at anskaffe en i klubben, havde. Det er interessant, fordi vi i Danmark ligger ret godt i midten mellem minerne i Sverige og Tyskland, og hulerne i Norge og Frankrig. Så jeg kan sagtens se en yderligere opblomstring for mig.

PS: Man kan i hvert fald køre til de steder, at du der nævner. Hvilket også er med til at løse et væsentligt problem, at jeg har med rebreather og teknisk udstyr i det hele taget. Grunden til jeg ikke længere brugte min rebreather, når jeg skulle ud og tage billeder, var

Dykning i Danmark med RIB fra stranden er noget alle dykkere kan være med til.

at jeg simpelthen ikke kunne slæbe den med nogen steder hen længere. Jeg rejser jo mest i forbindelse med dykkermesser eller reportager, hvor jeg skal have en del andre grejer med, såsom en del fotoudstyr. Når der så også skulle være lidt plads til tøj og en tandbørste, var der ikke længere plads til en rebreather.

Min første rebreather var en Inspiration Classic, som vejede over 30 kilo. Dengang var det normen, når man fløj interkontinentalt f.eks. til

USA, at man kunne tage to gange 32 kilo med som standard bagage, så det gik fint at tage den med. Men de tider er for længst ovre. Derfor blev den erstattet med den lille Inspiration Evolution, som var en hel del lettere.

Jeg fik imidlertid kun rejst med Evo'en en enkelt gang, i bil på en tur til Italien, fordi jeg skulle deltage i Rebreather Meeting på øen Ponza. Her blev det dog kun til et enkelt dyk af præcis samme årsager, som vi var inde på før: Jeg følte mig bare skidt tilpas, fordi jeg led meget af kronisk søvnløshed og var derfor omtåget og ikke mentalt nok til stede. Så jeg valgte at stå over. Det var sgu ret ærgerligt.

Men nu skal jeg i gang med den igen. I den forbindelse er min egen største bekymring distraktion, der kommer af at have for mange ting i hovedet. Det, som jeg frygter mest ved rebreathere, er at overse eller glemme noget. Okay, man har en check-liste men det er jo ikke alt der er med på den liste.

MB: Derfor har vi også så mange protokoller for dykning med rebreathere, inklusive et pre-dive check.

PS: Jeg havde selv en ubehagelig oplevelse med rebreathere i Italien. Der kom en krybende følelse af panik, som jeg så dog fik undertrykt. Det var en besynderlig oplevelse, som jeg havde svært ved at forstå efterfølgende.

Men så påpegede Andrea Donati, som driver dykker centeret på Ponza, at jeg havde kørt ned hele vejen gennem Europa med rebreathere pakket og klar. Den lå i bagagerummet hvor den tog imod vejens bump og ujævnheder undervejs. Det havde formodentlig forårsaget, at sofnolimen var blevet rystet sammen på en måde der resulterede i *channelling* – altså at der dannes kanaler i granulatet således at kuldioxiden ikke bliver ordentlig filtreret – og at jeg som følge deraf sikkert havde haft en masse kuldioxid i mit loop.

MB: Det er typisk, og nu du spurgte før, hvad det er, at jeg godt kan være nervøs for. Et CO₂ hit er faktisk en af de ting, netop fordi det er så hæmmende. Det starter med denne her utryghed, til at du ved den er gal, samtidigt med at du bliver handlingslammet og får svært ved bare at flippe din BOV [bailout valve]. Det er så ubehageligt.

PS: Det var vildt ubehageligt. Jeg var heller ikke specielt dybt nede. Vraget lå på lidt over 20 meter og jeg nåede ikke engang helt ned på det, før det her intense ubehag skyllede ind over mig. Men jeg kunne ikke finde ud af, om jeg simpelthen bare igen havde været i den situation, som vi talte om før.

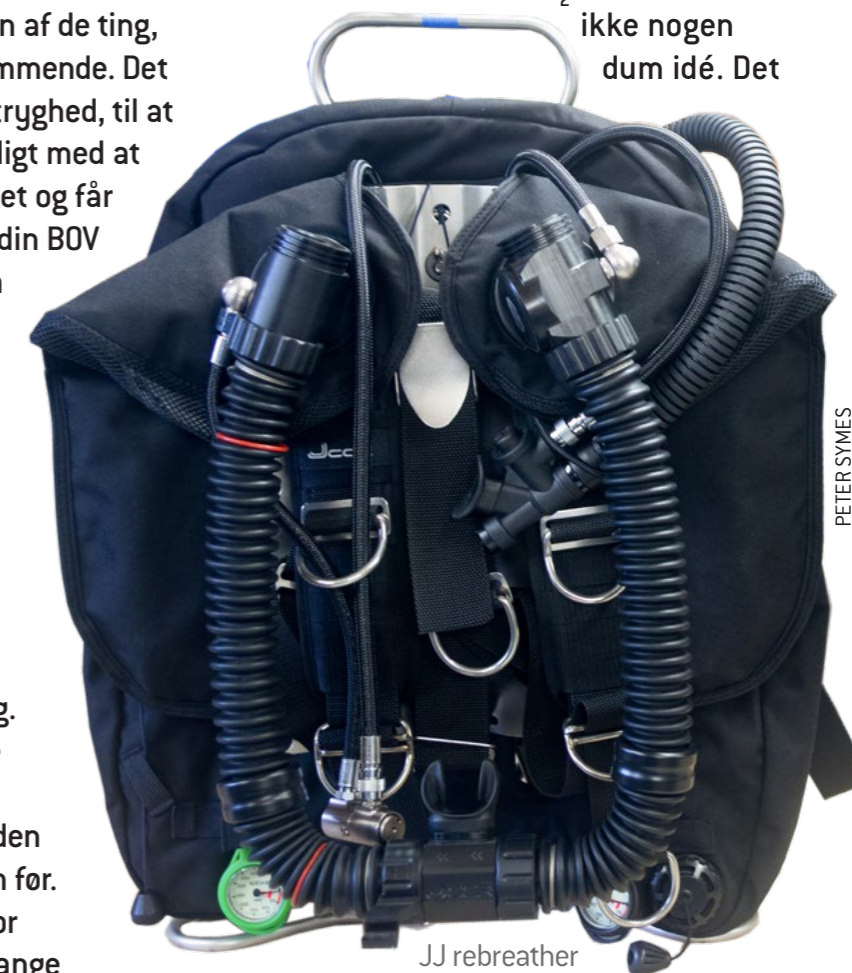
Altså, eftersom nu hvor jeg havde kørt hele den lange

vej til Italien med alt det udstyr i bagagerummet, skulle jeg da også i vandet, ikke? Jeg var godt nok lidt beklemmt ved det hele, men slog det hen med, at det nok bare var stress eller træthed. Men jeg kunne alligevel ikke få hoved og hale på det, for jeg havde ikke sovet specielt uroligt, og det var ikke et særligt dybt dyk. Jeg følte mig bare helt ved siden af mig selv.

MB: Det kan også have været CO₂ retention, hvilket man også kan få på et åbent system, hvis man ikke får trukket vejret ordentligt. Det er her, at man skal huske remsen: Stop, breathe, think, act.

PS: Det har fået mig til at overveje også at investere i en CO₂ monitor, men de er ikke ligefrem billige.

MB: Nu har du jo en *temp stick* i din rebreather, men en CO₂ monitor er ikke nogen dum idé. Det

JJ rebreather

PETER SYMES

ser vi jo også på flere og flere af enhederne. Vi har en på X-CCR'en, hvilket jeg er lykkelig for. Det er helt fantastisk. Men jeg er gået lidt væk fra at gå helt op i den ultimative sikkerhed med X-CCR'ens CO₂ monitor og alle mulige alarmer, og de mest højtudviklede rebreathere på markedet, til at gå over til SideWinder, som er en manuel enhed. Det er sådan en Silvan rebreather, hvor du ikke føler at tingene passer ordentligt sammen. Det er bare sådan nogle helt løse plasticdele, og du har bare den her needle valve, der står og bløder lidt oxygen ind.

PS: Kan det ikke også være sundt, at man er tvunget til at få en manuel indføling med den?

MB: Jo, simpliciteten, der kommer ind i billedet igen, er god, hvis du har overblikket.

PS: Ligesom man selv kan reparere en gammel Folkevogn?

MB: Eller Range Rover, hvis man er min far. Jeg har jo haft en karriere med mange grene på, men alt sammen inden for dykning. Nu har vi talt en del om sikkerhed, stigmatisering af dykkersyge, og hvor vi står i den danske dykkerbranche. Men jeg vil godt sikre mig, at jeg ikke efterlader en følelse af en løftet pegefinger. Mit budskab er blot, at det der med at gøre som vi gør, fordi vi altid har gjort det, trænger til at blive ændret i den danske dykkerbranche.

PS: Det er det ikke indtryk, jeg sidder tilbage med for jeg synes også det er en god og værdifuld diskussion, hvor man løbende tager sine overbevisninger og grundregler op til revision. For ellers bliver det dogmatisk, og man kommer til at sidde fast i gamle kutyper. Jeg kunne også relatere til det, at du sagde om den

Sommerdykning i Danmark, jordbær og nye kartofler. Hvem vil dog være andetsteds, mens der er lyse nætter?

udvikling, der er sket i klubberne, fordi vi ligesom kommet lidt tilbage til det. Jeg har faktisk lige selv meldt mig ind i en klub igen for første gang i over 20 år.

I de første år, hvor jeg var med i en klub, var PADI dykkere sådan set velkomne. De havde bare at tage et CMAS-kursus, hvis de også ville med ud og dykke. Det var bare sådan det var dengang. Det var reelt tvang, og der var i den grad en nærmest religiøs dogmatisme indover, som jeg ikke synes var hverken gavnlige for klublivet, produktivt eller i øvrigt korrekt.

Men nu noterer jeg mig, for eksempel, at Søren Lund, der er formand for teknisk udvalg, også er certificeret indenfor et hav af andre organisationer, og det er jo superglædeligt og godt med al den kompetence. Det er der mange andre, der også er, og man har taget den tekniske dykning ind, så der er jo sket en stor og positiv udvikling i de to årtier, hvor jeg har været væk fra sportsdykkerklub-miljøet. Så jeg frygter slet ikke at der kommer en sådan reaktion.

Vi taler snarere om en videreførelse af hele denne historiske proces. Det er derfor også vigtigt ikke at stoppe, men at holde denne konstruktive udvikling i gang. Vi er nu nået hertil, men det er en rejse og proces, som aldrig finder sin ende.

MB: Jeg kan i hvert fald se, at vi nu får flere og flere kunder ind fra dykkerklubben til vores tekniske kurser. Tidligere var det mest folk, der havde taget nogle kurser i udlandet, som gerne ville videre uddannes herhjemme. Men nu kommer der stadig flere fra dykkerklubberne, der gerne vil lære at dykke med rebreather, så der sker et eller andet i de danske dykkerklubber, som er godt. Ikke alene for sikkerheden, men også for sporten generelt.

PETER SYMES

PS: Har du nogen fornemmelse af, hvad man kan gøre for at komme væk fra det her dybe problem med at gennemsnitsalderen indenfor dykkersporten bare bliver ældre og ældre?

MB: Men gør den nu også det? Jeg sidder godt nok selv i bestyrelsen i en dykkerklub, hvor vi snakker om, at vi skal have flere unge ind. Men jeg synes nu, at den er ret ung, både med hensyn til teknisk dykning og generelt. Nu er der selvfølgelig også en gren af vores firma, som laver dykkerrejser til unge mennesker. Og de dykkere, som kommer på vore tekniske kurser, er i 20-40 års alderen, fordi det kræver et vist fitness niveau.

Men der er også sket noget med alle de sociale medier. Huledykning er jo nærmest blevet en populær sport, fordi folk ser huledyk på Instagram. Det er jo lidt forfærdeligt.

PS: Det er en af de farligste aktiviteter, at man overhovedet kan rode sig ud i.

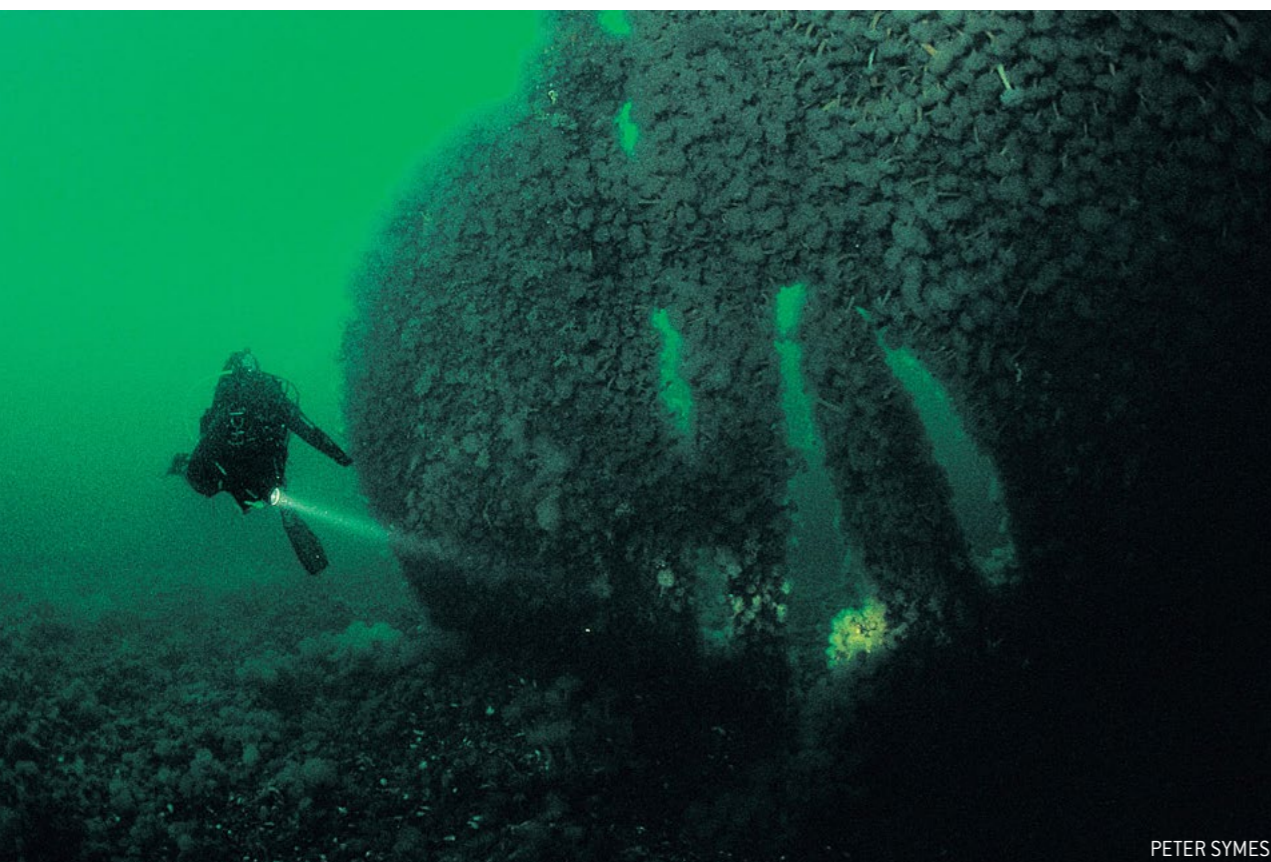
MB: Så tænk, at det så skal blive en populær sport. Det gør jo også, at der sker ulykker og at niveauerne falder,

fordi folk gør kurserne mere kommercielle end hvad godt er.

PS: Hvis der er noget, der for alvor går galt, når man er langt inde i en hule, er man virkelig på herrens mark. Du og Rasmus kan sikkert også tælle på flere hænder alle dem, som I har kendt, som ikke er kommet ud af huler i et stykke.

Hvis jeg selv tænker tilbage på folk, som jeg har kendt og som vi har mistet, løber det nok i 30-40 stykker hvoraf de fleste var ret erfarne eller kendte. Nogen af dem gjorde så også nogle ting, som de ikke burde gøre.

MB: Når jeg ser nærmere på disse hændelser, er det enten folk, som har meget lidt erfaring, som dummer sig. De har, for eksempel, ikke nogen huleerfaring eller uddannelse, men alligevel dykker ind i huler. Eller også er det dem, der har rigtig meget erfaring, som så begynder at slække på standarderne. Og så er vi tilbage til den samme snak igen – altså, den om min største frygt, hvor man ikke er forberedt, begynder at slække på tingene, og tænker at det går nok.

PETER SYMES

Vraget af Island i Langelandsbæltet

En af medlemmerne på ekspeditionen i oktober er Jill Heinerth. Hun er af mange gode grunde en af mine største idoler, og hun har jo bedrevet huleudforskning nærmest siden jeg blev født. Hun snakker også rigtigt meget om de her fejl og om at lade være med at dykke, hvis man ikke føler sig på toppen, præcis som vi snakkede om før.

Vi har derfor talt meget om, hvad vi skal lave derude. Vi ved jo, at som dagene går, bliver dykkene længere og længere, fordi vi trænger stadig længere ind i hulen. Vi forbereder otte til ti timer lange dyk, midt ude i ingenting, hvor vi skal have trykkammer med, fordi der ikke er noget derude. Men man kan kun planlægge til et vist niveau, og derefter må erfaringen tage over. Det er der, man ikke skal blive kålhøgen.

Huleforsker og forfatter Jill Heinerth

PS: Jeg har gjort samme observationer. Novicerne ved ikke, hvad de ikke ved, og derfor bliver de måske overmodige. Indenfor psykologien findes der et begreb, der hedder Kruger-Dunning effekten. Den går kort fortalt ud på, at de mest uvidende heller ikke begriber deres egen uvidenhed. Derefter følger en læringsproces, som først kan være lidt ydmygende, hvor man begynder at forstå og erkender, hvor lidt man ved. Til sidst, når man op på et niveau, hvor man måske bliver for komfortabel, fordi nu ved man sgu' det hele, og man har gjort tingene hundrede gange før. Så det ude ved begge ekstremer, at man ser risikobetonet adfærd.

Når jeg tænker på dem, som vi har mistet, har mange af dem været oppe i sidste kategori. For eksempel, rebreather-dykkere der laver et eller andet åndssvagt. Senest var der en hændelse på Malta, hvor en ellers erfaren teknisk instruktør angiveligt mistede kontrollen over en tørdragt, vistnok fordi den ikke passede i størrelsen, og følgende omkom.

Makkerparret, en mand og en kvinde, der begge er tekniske dykkere dykker ned sammen men kommer vistnok lidt væk fra hinanden. Kvinden har angiveligt nogen problemer og påbegynder derpå en opstigning, mens makkeren fortsatte sit dyk. Han kommer så til overfladen på et senere tidspunkt og antager, at den anden var svømmet ind til kysten, hvor han mente, at han kunne se hende – det var dog en anden person. Det viser sig så bagefter, at kvinden formentlig havde mistet bevidstheden og var druknet.

Udover at dødsfaldet i sig selv var tragisk, udløste det desværre en også rets-sag, hvor hendes makker efterfølgende blev anklaget og idømt 2 års betinget fængsel for uagtsomt manddrab, fordi han ikke havde passet ordentligt på

Den canadiske huledykker, under-vandsforsker, forfatter, fotograf og filmskaber Jill Heinerth

makkeren. Det var et komplet cirkus.

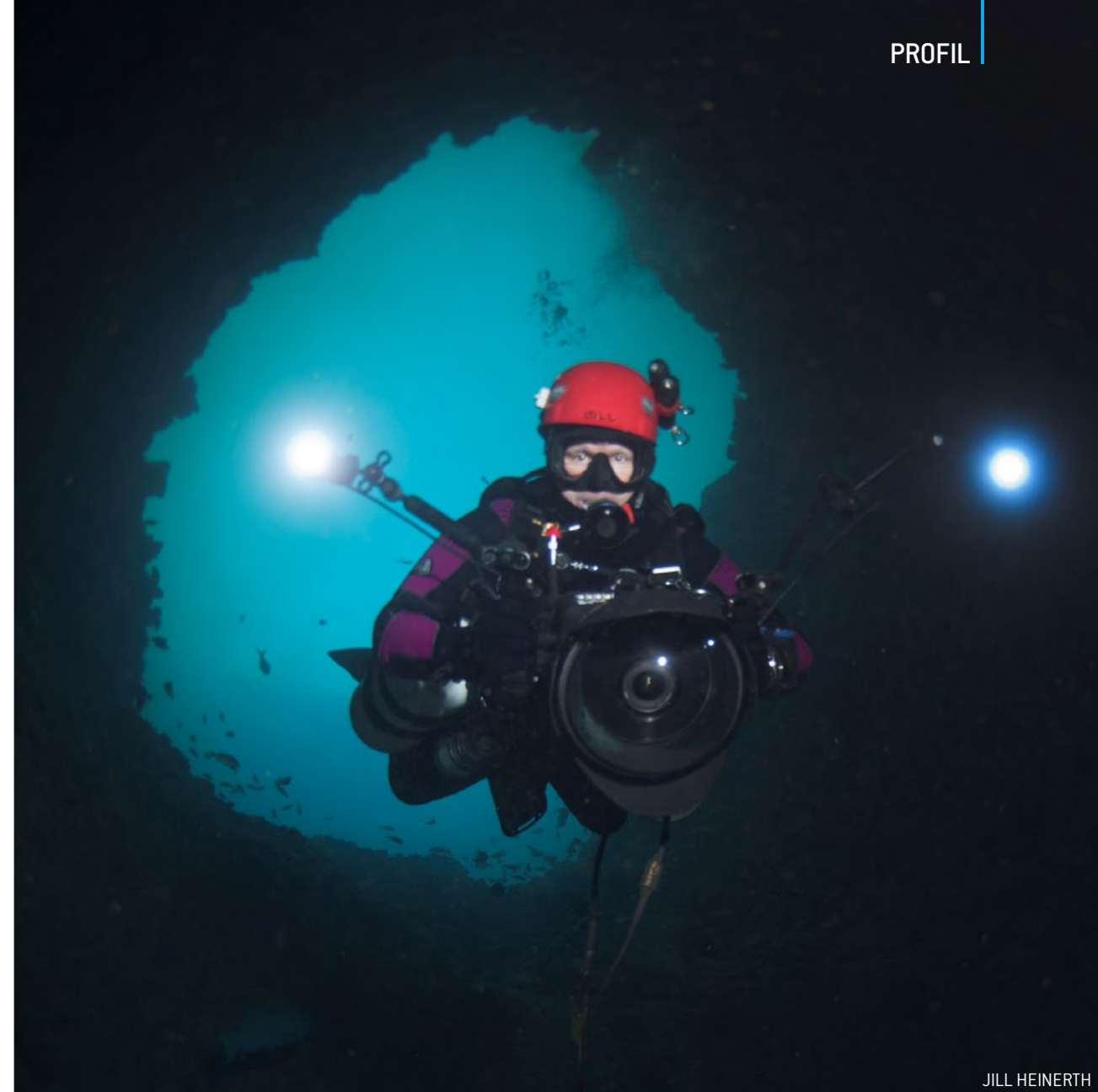
Dommen blev appelleret til en højere instans, hvor han blev han frikendt, fordi han egentlig ikke havde gjort noget galt i forhold til sportens etablerede procedurer eller gængse normer. I bagklogskabens lys kan man altid finde ud af, at man skulle have gjort tingene anderledes. Han havde måske lavet nogle forkerte antagelser, men dog antagelser som du og jeg sikkert også kunne have gjort. Såsom at antage at alt var i orden, når hun gav signal og steg op. Det var det så alligevel ikke. Det var sådan en rigtig grim historie.

Hvis vi også skuer tilbage i tid, var Rob Palmer i 1990'erne en af de helt store profiler og pionerer indenfor teknisk dykning. Han forsvandt bare på et dyk i Rødehavet. Hvorfor gjorde han det?

En bekendt, John Bantin, som var mangeårig skribent på *Diver Magazine* og en nær bekendt af ham og hans kone, er af den overbevisning at det skyldtes hans ego – at han ikke rigtig kunne tåle at yngre løver i flokken begyndte at udfordre hans status. Han skulle være den der guru, som alle så op til, og som kunne mere end alle andre. Hvorom alting var, så han forsvandt ud af syne på et dybt dyk langs et drop-off, hvor andre ikke kunne følge med.

Det var den klassiske historie, som er set så mange gange. Under neddykning er der en eller anden, der bare fortsætter rakt ned i dybet uden at stoppe muligvis narkotisk påvirket af dybderus. Andre kan kun se hjælpeløse til, fordi de bliver nødt til at stoppe, for ikke selv at blive suget ind i den der dødszone. Rob Palmer blev aldrig fundet.

John Bennett, som i 2001 var den første, der dykkede til 1000 fod, efter han i øvrigt havde sat nogle andre rekorder i dybdedykning, forsvandt på et trimix-dyk på vraget af en u-båd i Korea, der lå

JILL HEINERTH

på relativt beskedne 45m. Hvad skete der dér? Blev han bare for komfortabel? Han blev heller aldrig fundet.

Fridykningen er også fuld af tragiske historier, hvor den ene eliteudøver efter den anden, kom af dage i en al for tidlig alder. Enten under konkurrence eller træning i jagten på rekorder, som jeg finder meningsløse.

Audrey Mestre omkom under en konkurrence mens hendes mand og træner, Pipin Ferraras, der ligeledes var en af de helt store profiler, så hjælpeløst til. Natalia Molchanova kom ikke op fra et træningsdyk, mens både Loïc Leferme og Patrick Musimu blev fundet druknede i deres egne swimmingpools, fordi de trænede alene og uden opsyn, da de formentlig fik et blackout. Igen

runger spørgsmålet: Hvorfor? Hvad er det, som er så vigtigt, at man skal risikere liv og lemmer? No-limits Apnea er ekstremt farligt.

Nogle gange er det også bare sort uheld. Eric Estabile, som var en kendt fransk huledykker, blev f.eks. fanget bag et stenskred under et huledyk. De engelske huledykkere Rick Stanton og John Volanthen, der senere udgjorde kernen af den gruppe, der fik reddet børnene ud af den thailandske hule, og som i øvrigt var hans bekendte, fandt ham ti dage senere. Han havde prøvet at grave sig ud. Vores gode finske ven, huledykkeren Sami Paakkari, måtte også hente to døde kammerater ud af en hule, Plura i Norge. Det blev der lavet en prisbelønnet dokumentarfilm over, *Diving into the Unknown*.

ANDREY BIZYUKIN

MB: Dykning er fantastisk, men hovmod kan stå for fald.

PS: Måske kommer man på et tidspunkt ud over det der indbildte ekspertstadium, hvor man erkender at alt alligevel ikke er så super, og at man er fejlbarlig. Uanset hvor længe og hvor meget jeg har dykket, tænker jeg i stadig højere grad på min fejlbarlighed, og at jeg skal begynde at tage højde for den i stadig større grad. Jeg må simpelthen erkende mine begrænsninger, som vi i øvrigt alle har, og som tilmed bliver tiltagende efter en vis alder.

MB: Det har vi. Jeg har hele tiden her projekt til oktober i hovedet, fordi der sker så meget omkring det. Nogle af verdens bedste dykkere er med derude, som har gjort det her i så lang tid, og de har alle deres egne checks.

Natalie Gibb en af dem. Hun laver jo ikke andet men inden hun får lov at dykke, står der en på land og laver et tjek med hende og sikrer sig at oxygenen er åben, at der er åndbart loop, og at de har analyseret dit og dat. Det bliver man simpelthen nødt til, fordi man er så fokuseret på formålet, på det kamera, at man måske også har med

og andre ting, der fylder ens hoved. Hvis vi holder os i mente, at vi er bare mennesker, kan vi komme rigtig langt, men det er sgu også en farlig sport.

Så jeg er glad for at se, at der blandt mange nye dykkere er en interesse for at gøre tingene sikkert. Det behøver så ikke at være GUE standard. Et af vores bedst sælgende tekniske kurser er Excel kurset for folk, der gerne vil have totalt styr sig selv i vandet. Fedt altså.

PS: Du har lavet nogle forskellige projekter. Indonesien, som vi snakket en del om, er så det næste store trin. Men hvad har du ellers haft gang i?

MB: Det er primært været Mexico. Men projektet i Indonesien er det første, som vi selv står for. Tidligere har man jo bare været en *team diver* eller dykkeren, der skulle hente noget "intel" eller hvad man siger.

Selvfolgelig står universiteterne og regeringen for deres dele af det, men overordnet er det den første egentlige ekspedition, hvor vi selv tager teten. Det har simpelthen krævet et firma, Nixie Expeditions, for at kunne gøre det ordentligt.

Hvis du vil tage et huledykkerkursus, fordrer det at du har den fornødne teknik, disciplin, og ikke mindst, selverkendelse.

Nu har vi i så mange år lavet exploration for egen sjov og vindings skyld, men det er siden gået op for mig, at der er to brancher, som har brug for hinanden. Der ene er forskningen, der har brug for en masse informationer og data, at de ikke har adgang til. Og så er der alle os, der ligger og laver noget dykning, som måske er lidt på grænsen. Der kan vi alle sammen vinde noget ved at samarbejde.

PS: Er det så også forskningsmidler, der går ind og finansierer de her projekter, der må være voldsomt omkostningstunge?

MB: Både og. Det kommende projekt i Indonesien er blandt andet sponsoreret af Rolex, ligesom den forrige, jeg var på var det. Rolex har det, der hedder Perpetual Planet Initiative, hvor som støtter projekter, hvor der samarbejdes med forskere. Universitetet derude betaler også en del af omkostningerne, og vort firma, Nixie Expeditions, har søgt funding både i vores egen branche og andetsteds. Vi ser mere og mere, at store firmaer har fonde, der støtter forskning i forbindelse med en eller anden form for exploration. Det er jo fantastisk, men det er jo selvfølgelig også kommet af nød.

PS: Det lyder som en hel uddannelse i sig selv at finde ud af, hvor man søger støtte. Er det ikke voldsomt tidskrævende?

MB: Det tager så meget tid, og jeg tror også at jeg er blevet 10 år ældre på halvandet år.

Men gudskelov er vi flere om det. Rannva (Joermundsen) og jeg sidder med fondsansøgningerne i Nixie Expeditions. Rasmus lægger også et kæmpe arbejde i det, men primært som ekspeditionsleder i forhold til at sikre, at alle planer, der lægges, også er korrekte. Han har en eller anden organisatorisk sans,

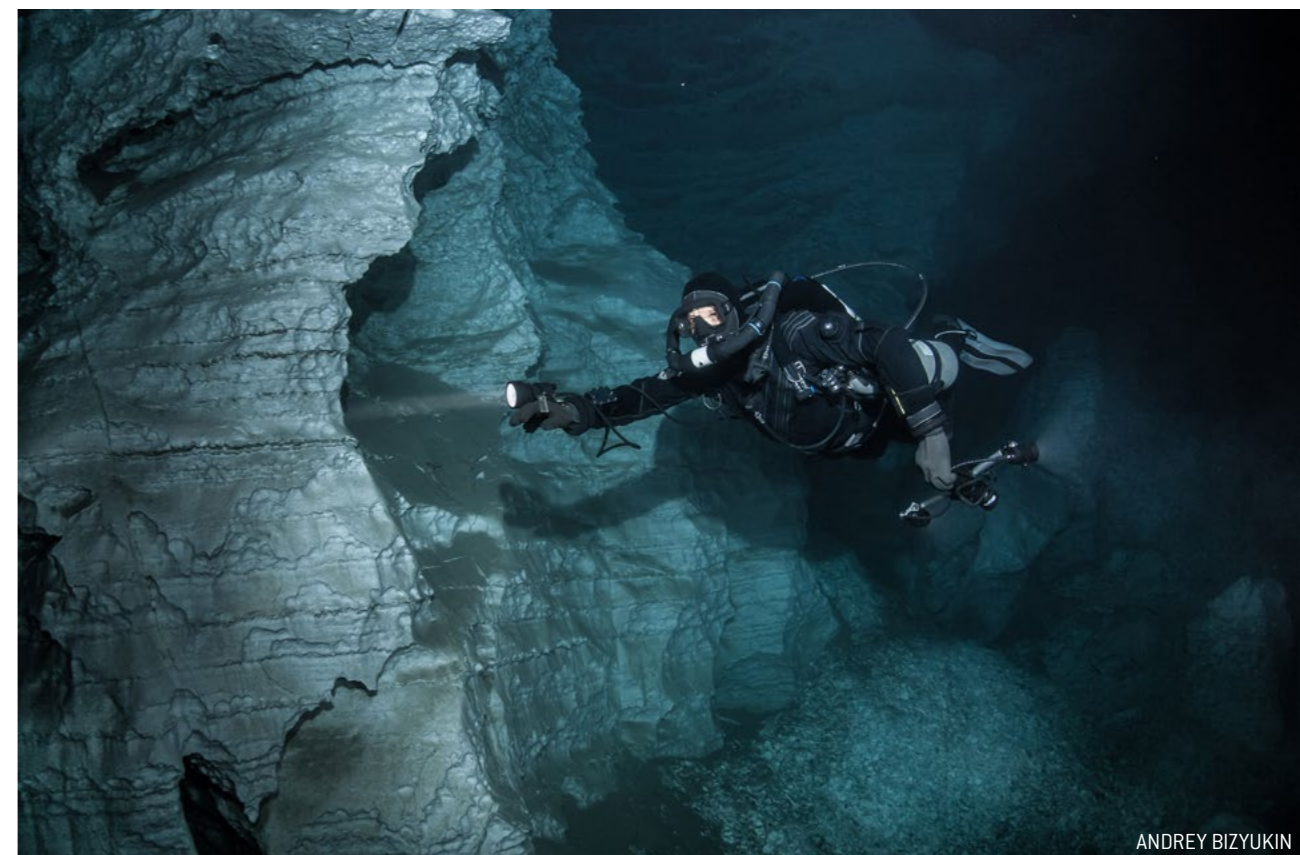
som jeg ikke kender andre der har.

Uanset hvor vi henvender os med det her projekt, er folk positive og støttende omkring det, og jeg ved ikke, om det er fordi, at det handler om, at man vil arbejde med ferskvand til et lokalsamfund, som forurener, fordi de importerer i plastik, eller om det er det her med, at det er hule dykning og eventyr med forskere koblet på. Det lyder mere sextet end det er, når man er derude, fordi det bliver f**king hårdt arbejdede.

PS: Men også meget fotogent?

MB: Ja, men også multidisciplinært. Jeg skal holde møde med nogle forskere fra Københavns Universitet i forhold til evolutionær DNA eller Earth DNA, som kun er blevet lavet i vandfyldte huler en gang, af Daniel Ortega, som har lavede Marine Genome Project.

Ham har vi lige lavet en aftale med for vores projekt skal også lavet E-DNA.

ANDREY BIZYUKIN

Rebreathere muliggør meget længere dyk i hulesystemer, der skal udforskes.

Han er bare den eneste, som har lykkedes med det. For bare ved at dykke ind i hulen forurener du den allerede med menneskelig DNA. Så alle processerne er han inde over for at sikre, at vi får gjort rigtigt.

Så på mit møde på universitet skal vi finde ud af, om vi kan 3D printe en lille device, der åbner og lukker, når vi ikke er i hulen, som vi kan placere rundt omkring. Den viden der kommer ud af det er fuldstændig unik og kan også have betydning for forståelsen af hvad der kommer til at ske, når jordens miljø ændrer sig.

PS: Hvad er det for noget DNA man søger efter?

MB: Egentlig alt hvad der lever i den hule for at undersøge, hvad der lever i et miljø, hvor der ikke er noget lys. På den vis minder den åbenbart meget om dybhavet, at man også kan bruge det

til generel havforskning, miljøforskning samt evolutionsteori og i forhold til hvad sker, når arter udvikler sig under isolerede omstændigheder.

Så er der hele bakterie-delen. En af de forskere, der er med fra Indonesien, har tidligere fundet en ny malariamedicin, fordi han tog nogle jordprøver. Så han er vildt interesseret i at få taget nogle prøver af vandet inde i hulen, fordi det er så gammelt, som der er.

Og så er der geologien og hydrologien. Hvor løber vandet hen, og hvor meget er der? Kan det udnyttes bæredygtigt, og i så fald hvordan? Skal det begrænses til bare at være til hule dykning, eller skal det være et beskyttet område, hvor man ikke må dykke, fordi der er nogle arter, som skal have lov til at være i fred.

Hidtil har det været sådan at folk, der beskæftiger sig med forskning, har haft det med at holde det meget

Interesseret i arkæologi? Disse flintskraber er fundet på en stenalderboplads i det sydfynske øhav.

tæt ind i til kroppen. Også i forhold til hule udforskning, når man har fundet nogle systemer. Man gjorde det jo næsten i ly af natten, og man delte ikke noget, for så kunne det være, at der var nogle andre der gik derind.

Her forholder det sig diametralt modsat, for dem som vi arbejder med, er gudskelov med på vognen. Daniel Ortegas Marine Genome Project i Sardinien er af den holdning, "Jamen, for guds skyld, lad os dele hvad jeg finder i min hule med jer og omvendt." Der er så meget sparing i det.

Så det må være slut med de der egotrip, hvor nogen tager prøver et sted og andre et andet sted, og man så ikke deler resultatet. Den information er for kostbar. Folk ved udmærket godt, at det er ved at være sidste udkald. Så vi skal bare have samlet viden ind, og uanset hvor vi har banket på dørene, er folk interesserede og vil gerne lege med.

Det er fantastisk at se, hvordan folk tager tid ud af kalenderen for at tilbringe en måned i Indonesien, og leve af ris, kyllingefødder og krabber. Det bliver ikke en kulinarisk oplevelse og megahårdt arbejde, men jeg glæder mig også helt vildt.

DAN har inviteret os på Advanced Field Dive Medic kursus,

Selv en råkold vinterdag i Danmark kan have sin egen skønhed, og vandet er ofte krystallart i den kolde årstid.

fordi vi skal være helt derude, hvor der er det rene ingenting. På den måde er der så meget ny viden i det. Der har været tidligere projekter, men det her er bare starten på en ny karriere, fordi vi ikke alene har fået disse erfaringer, men også en vished for at der er branche, som står helt åben, og som gerne vil samarbejde.

PS: Det er også det, som jeg synes er fedt ved dykning; vi kan allesammen være lidt forskere eller opdagelsesrejsende. For omkring Danmark har vi jo et kæmpestort havområde, og hvem har set ret meget af det? Måske en plet her og der. Det er vild natur derude, hvor vi kan finde noget, at vi måske ikke har set før. Det står hver især for. Det våde element er jo egentlig helt anden dimension.

MB: Nu er hule udforskning selvfølgelig også den ekstreme del af det. Men når man tager alt planlægningen og så videre væk, er det jo som at være barn igen, hvor man bare er nysgerrig efter at finde ud af hvad der findes rundt om hjørnet. Det er også der, hvor den der standard kommer ind. For der kommer et punkt, hvor du bare ikke kan svømme længere, og hvor du bare ikke skal bryde den grænse, at der findes der.

PS: Jeg har dykket lidt i hulerne i Mexico, så jeg kan godt forstå den skønheden nogen finder derude. Nogen af rummene ligner jo gotiske katedraler. Andre gange ryster jeg også lidt på

PETER SYMES

hovedet over folk, der ved hjælp af en scooter trænger fem kilometer ind i et vandfyldt system. For så er der også fem kilometer ud, og der skal ingenting til før man er seriøst på spanden.

MB: Det er lige præcis det, som vi tackler ved, at vi igennem hulen stager flasker og har backup og så videre. Netop fordi vi er så langt væk skal vi bare undgå alt, hvad der hedder dykkersyge og andre former for ulykker.

PS: Men mange af her hule systemer ligger i det mindste ret overfladisk, ikke?

MB: Hvad vi indtil videre ved, er, at hovedtunnelen ligger i 9 til 12 meters dybde, men sidetunnellerne er endnu ikke udforskede. En som jeg stak snuden ind i gik til ned 20 meter, og det er ikke sær-

lig langt eller særlig dybt. Men når du så kommer længere og længere ind, begynder din *dive time* også pludselig at løbe deropad.

PS: Du er inde på, at man er langt fra hjælp, hvis man skulle få et eller andet hit. Meget apropos er det en generel betænkelighed jeg også har i forhold til liveboards, for eksempel til det sydlige Røde Hav eller Indonesien. Jeg tænker specielt om de her transit liveboards, hvor de flytter båden fra deres vinter område til sommerområdet hvilket f.eks. tager 12 dage.

For hvad gør man, hvis man får et hit derude? Kan de håndtere det på båden? Sikkert ikke. De har noget oxygen, der kan give noget nødtørftig førstehjælp, men der kan eddermame være langt til et trykkammer.

MB: Derfor uddanner vi også Rasmus til in-water recompression instructor, så når vi ankommer får teamet, et kursus. Og så arbejder vi sammen med SOS International og har et portabelt trykkammer med. Og så har vi flere på teamet, som er uddannet til enten operatører eller tenders derude.

Vi har selvfølgelig også kommunikeret med DAN om hele ekstraktionsplanen. Det nærmeste kammer er i Makassar, men det har ikke været operativt i flere år. De kan muligvis godt få det op at køre, men det er sjældent, og så er der ikke nogen på vagt. Så det bliver noget med at flyve folk til Bali. Det bliver et helvede. Men vi har allieret os med DAN, så det er vejen frem. Det skal sgu nok blive godt det projekt, vi kører der.

Det bliver sgu spændende.